

МЕТОДИТЕ НА АМОРТИЗАЦИЯ В БЪЛГАРСКИТЕ ИНДУСТРИАЛНИ ФИРМИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И РЕШЕНИЯ

Марин Гълъбов¹

УВОД

В студията отделяме внимание на един съществен въпрос, отнасящ се до икономиката на индустриалната фирма, а именно методите на амортизация и определени аспекти, свързани с тях. Приложимите счетоводни стандарти (те са посочени в изложението), както и Законът за счетоводството представляват нормативната база за прилагането на методите на амортизация у нас, а по-специално някои от международните счетоводни стандарти са такава база за прилагането на определени методи на амортизация не само у нас, но и в останалите страни - членки на Европейския съюз.

До 1991 г. у нас се прилагаше само линейният метод на амортизация. Но със Закона за счетоводството, приет през същата година от Великото народно събрание, се даде възможност на фирмите да работят и с нелинейните методи на амортизация. Това се наложи поради нуждата от преминаване на нашата икономика на пазарни релси. Бяха направени значителни промени по посока на изграждането на пазарна икономика у нас и те бяха увенчани с успех – в доклада на Европейската комисия за България за 2002 г. бе казано, че страната ни е с функционираща пазарна икономика. Тази теза бе много важна с оглед бъдещото членство в Европейския съюз, което стана факт на 1 януари 2007 г.

Прилагането на тези методи оказва влияние върху финансовия резултат на фирмата, а той е свързан с интереса на нейните собственици. Както е известно, част от този резултат обикновено се разпределя между тях под формата на дивиденди, а друга част се реинвестира, а това е предпоставка за успешното функциониране на фирмата в бъдеще. Това ни дава основание да считаме, че изследваната тема е **актуална и значима**. Може да се добави обстоятелството, че разходите за амортизации, свързани с амортизируемите дълготрайни активи, ангажирани с производствената дейност, се включват в себестойността на продукцията и респ. нейната цена е съобразена с тези разходи (както и с другите разходи, формиращи себестойността). Освен това разходите за амортизация, свързани с амортизируемите дълготрайни активи, ангажирани с административната и продажбената дейност на фирмата, в крайна сметка (както и разходите за амортизация по линия на активите в производствената дейност) участват във формирането на пълните разходи (разходите, които участват във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията) и цената на продукцията е съобразена с тези разходи. Всъщност при формирането на цената се вземат предвид пълните разходи, сред които е и себестойността и в този смисъл тя е съобразена със

¹ Марин Гълъбов е доктор по икономика, доцент в катедра „Икономика на недвижимата собственост“ при УНСС; e-mail: marin_galabov@dir.bg

себестойността. Цената има отношение и към конкурентоспособността на фирмите. Така че е налице връзка между методите на амортизация и такъв съществен въпрос какъвто е конкурентоспособността. Това също е аргумент за актуалността и важността на темата, а друг аргумент е влиянието на методите на амортизацията върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи (този въпрос е представен в студията).

Проблематиката относно методите на амортизацията от доста години се разглежда на световно ниво, в смисъл че тя е залегнала в редица международни счетоводни стандарти. Това е въпрос, на който по-нататък се спираме в студията, а тук само ще посочим, че един от първите международни счетоводни стандарти е посветен на методите на амортизацията – този стандарт е приет от Управителния съвет на Комитета по международни счетоводни стандарти през м. ноември 1974 г. (той е основан през 1973 г. съгласно сключено споразумение между професионалните счетоводни организации на САЩ, Австралия, Канада, Германия, Великобритания, Франция, Ирландия, Холандия, Япония и Мексико, а впоследствие този комитет търпи редица промени, но този въпрос не разглеждаме в студията).

Успешната амортизационна политика, в рамките на която ключов елемент е изборът на методи на амортизация, дава възможност за устойчивото функциониране на фирмата. Това означава, че много внимателно трябва да се подхожда към избора на тези методи, при което следва да се анализират последствията от този избор, каквито са разходите за амортизации, които се предвижда да бъдат отчитани в бъдеще и тяхното влияние върху цените на продукцията и финансовия резултат на фирмата. Може да се допълни, че разработената от фирмата амортизационна политика включва не само избиране на методи на амортизация, но и възприемане на подход за класифициране на активите като дълготрайни материални и нематериални и като амортизируеми и неамортизируеми, възприемане на подход при определянето на срока на годност на амортизируемите активи и възприемане на подход при определянето на остатъчната стойност на амортизируемите активи.

Обектът на изследването са методите на амортизацията, прилагани у нас, а **предметът на изследването** са проблемите, свързани с прилаганите методи в индустриалните фирми и решенията на тези проблеми.

Изследователската теза е, че съществуват възможности индустриалната фирма да избира методи на амортизация по отношение на новопридобитите дълготрайни амортизируеми активи, които да оказват едно или друго влияние върху финансовия резултат на фирмата. Става въпрос за влияние, като се има предвид дали акцентът пада върху по-бързото постигане на по-големи финансови резултати през началните години на използване на придобитите амортизируеми активи, което удовлетворява собствениците, или върху постигането на сравнително по-малки финансови резултати, при което обаче фирмата набира през началните години на използване на придобитите амортизируеми активи сравнително големи парични средства по линия на амортизацията, а това позволява бързо реагиране от нейна страна в случай на морално остаряване на тези активи. Бързото реагиране означава заместване на морално остарелите дълготрайни активи с нови – това е предпоставка за производството на

по-качествена и с по-ниска единична себестойност продукция, по-висока ефективност и производителност на труда.

Целта на изследването е да се изследват възможностите за избор на методи на амортизация на новопридобити амортизируеми активи в зависимост от това какво желае фирмата – или по-малки разходи за амортизация, което въздейства в посока на реализирането на по-големи финансови резултати през началните години на използване на тези активи, или получаване на сравнително по-големи парични средства по линия на амортизацията през първите години от използването на активите, което позволява, ако възникне морално остаряване през този период, тя бързо да реагира, т.е. тези парични средства и евентуално други парични средства, с които тя разполага, да бъдат вложени в нови, по-качествени дълготрайни активи. В рамките на целта е и изследване на влиянието на методите на амортизация върху ефективността и рентабилността.

Задачите, които си поставяме за да постигнем целта, са:

- Разясняване на нормативната база на прилагането на методите на амортизацията у нас.
- Представяне на примери, чрез които се илюстрира въздействието на избраните методи на амортизация върху финансовите резултати през срока на годност (амортизационния срок).
- Обосноваване на един или друг избор на методи на амортизация с оглед възможността да се реализират по-големи или по-малки финансови резултати на фирмата през началните години на използване на придобитите активи – постигането на по-големи финансови резултати (през началните години) задоволява непосредствения интерес на собствениците от получаването на по-голяма печалба, а по-малките резултати (през началните години) дават възможност фирмата да получи през този период повече парични средства по линия на амортизацията, които да използва, ако възникне морално остаряване на дълготрайните амортизируеми активи.
- Посочване на механизма на разпределяне на амортизационните квоти по календарни години.
- Изследване на влиянието на методите на амортизация върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи.

При работата върху студията са ползвани **традиционните научни методи**, каквито са: анализ и синтез, индукция и дедукция, моделиране, както и логическият, системният, сравнителният и нормативният подходи. Използвани са и подходящ математически и графически инструментариум.

Част първа

АМОРТИЗАЦИЯТА И МЕТОДИТЕ НА АМОРТИЗАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА НОРМАТИВНА УРЕДБА И В МЕЖДУНАРОДНИТЕ СЧЕТОВОДНИ СТАНДАРТИ

Амортизацията в исторически аспект

Според Четфилд (Chatfield), първото определение за амортизацията дава древноримският архитект Витровиу (Vitruvius), който определя амортизацията като «цена на изминалата година». Витровиу дава и пример – при оценяването на стойността на едно здание, той предполага, че е нужно да се намалява неговата първоначална стойност ежегодно с една осемдесета част. В счетоводната литература понятието амортизация за първи път е описано от Джон Меллис (1588 г.). През XVI-XVII век амортизацията се е третирила като разход за недвижимо имущество. Има данни, че за пръв път амортизацията се използва във фирмата „Карън Айронвекс“ (Carron Ironworks, 1769 г.). Използван е линейният метод на амортизация, като е приложена линейната норма от 8% за нейните дълготрайни материални активи (ДМА). През следващата 1790 г. в леярската фирма „Бултона и Уотта“ (Boulton and Watt's, Soho Foundry) са използвани линейни амортизационни норми съответно 5% за зданията и 8 % за парните машини. Изразител на такъв подход към трактовката на амортизацията е Меллис. Именно в неговата книга (1588 г.) може да се види следната кореспонденция - дебит сметка „Печалби и загуби“, кредит сметка „Инвентар“. Подобен подход към разбирането за амортизацията като разлика в оценките на инвентара се е практикувал до XIX в. В завършен вид той е формулиран от Джон Мейр (John Mair) в петото издание на неговата книга „Методи на отчитането“ (1757 г.). Съгласно неговото схващане по дебита на сметка „Инвентар“ е нужно да се показва оценката на ДМА в началото на отчетния период (първоначална стойност в момента на придобиването или преоценена стойност в получена по-късно) и всичките видове ремонти, а по кредита на тази сметка трябва да се отразява оценката на ДМА в края на отчетния период. По-този начин величината на разходите за амортизация за отчетния период се определя субективно в съответствие с резултатите от инвентаризацията.

В средата на XIX в. значително развитие получава железопътният транспорт. Именно в това време се формира вторият подход към трактовката на амортизацията, а именно, че амортизацията е средство, позволяващо да се съхрани основният капитал на постоянно равнище. Различните железопътни компании са правели опити по-различни начини да решат проблема с отчитане на изхабяването и обновяване на дълготрайните си материални активи: компанията „Железопътен път Ливърпул-Манчестер“ е третирила стойността на двигателите, които е трябвало да се заменят, като текущи разходи; компанията „Гранд Джаксън“ е използвала метода на ежегодно преоценяване на инвентара; компанията „Железен път Лондон-Бирмингам“ е формирала специален амортизационен фонд чрез ежегодни отчисления в размер на определен процент от сумата на общите разходи. Всъщност независимо от различните подходи, ползвани от компаниите, целта е била една – да се намали

печалбата и да се направи по-реална от гледна точка на поддържането на постоянно равнище на основния капитал. Едно от първите срещания на новия подход към амортизацията в литературата датира от 1861 г. Тогава Инглиш (W. English) в своята книга относно счетоводната отчетност предлага ежегодно да се начислява амортизация на зданията и оборудването в размер на 5 - 10 % от първоначалната стойност. В последната четвърт на XIX в. проблемът относно отчитането на амортизационните начисления започва да се разпространява все повече. През 1884 г. Юинг Матесон (Ewing Matheson) издава в Лондон книгата „Изхабяването на фабриките“ (The Depreciation of Factories), в която подлага на критика методиката на расчета на амортизациите по пътя на периодичните преоценки на имуществото и предлага да се правят периодични отчисления по предварително разработени норми на амортизацията, а също така и да се изгради амортизационен фонд, наречен от него „Изхабяване и резерв“. Той лансира идеята, че предприятието би трябвало постепенно да създава фонд, достатъчен за замяна на оборудването в случай на поява на нови по-продуктивни машини. Всъщност той поставя началото на схващането за ускорената амортизация.

Амортизацията и методите на амортизация в Закона за счетоводството, националните стандарти и националните сметкопланове

До приемането на Закона за счетоводството от Великото народно събрание на 3 януари 1990 г. (той влезе в сила от 15 април същата година) у нас се прилагаше само линейният метод на амортизация. С този закон се даде възможност на фирмите да прилагат и нелинейни методи на амортизация. По-конкретно, текстът на чл. 20, ал. 4 беше следният: „годишният размер на амортизациите се определя от ръководството на предприятието, което прилага систематично линеен или нелинеен метод“. Този закон бе в сила до края на

2001 г. От 1 януари 2002 г. влезе в сила Закон за счетоводството, който отмени предишния. В чл. 15, ал. 1 от този закон се посочва, че „предприятията начисляват амортизации на амортизируемите дълготрайни активи в съответствие с приложимите счетоводни стандарти“.

Как стои въпросът със схващането за амортизацията и методите на амортизация в нормативната уредба?

С Постановление № 276 на Министерския съвет от 30 декември 1992 г. бяха приети редица национални счетоводни стандарти (НСС). Постановлението влезе в сила от 1 януари 1993 г. Един от тях беше НСС 4 Отчитане на амортизациите на материални дълготрайни активи. В него се посочваше, че „амортизация е пренасяната част от стойността на амортизируемия актив в разходите през срока на фактическото му ползване“. С Постановление № 192 на Министерския съвет от 1 август 1996 г. бяха приети нови счетоводни стандарти (постановлението влезе в сила от 1 октомври 1996 г.). Сред тях бе и НСС 4 Отчитане на амортизациите на материални дълготрайни активи. В него се запази дефиницията за амортизацията, т.е. тя бе същата, каквато е и в предишния НСС 4 Отчитане на амортизациите на материални дълготрайни активи. Този

стандарт бе в сила до края на 1997 г. С Постановление № 65 на Министерския съвет от 25 март 1998 г. бяха приети нови стандарти (постановлението влезе в сила от 1-ви януари 1998 г.). Сред тях беше и НСС 4 Отчитане на дълготрайните материални активи. В този стандарт се посочваше, че „амортизация е начисляване на сумата, която е част от стойността на амортизируемия актив, като разход през срока на неговото практическо използване“.

С Постановление № 27 на Министерския съвет от 20 февруари 1991 г. бе приет Национален сметкоплан (той влезе в сила от 1 април 1991 г.).

С Постановление № 192 на Министерския съвет от 1 август 1996 г., както посочихме вече, бяха приети Национални счетоводни стандарти (постановлението влезе в сила от 1 октомври 1996 г.), но също така с това постановление бе приет и Национален сметкоплан.

С Постановление № 65 на Министерския съвет от 25 март 1998 г., както посочихме вече, бяха приети Национални счетоводни стандарти, но също така с това постановление бе приет и Национален сметкоплан у нас (постановлението влезе в сила от 1 януари 1998 г.).

И в трите национални сметкоплана, приети с посочените три постановления (от 1991 г., 1996 г. и 1998 г.) на Министерския съвет, се казваше следното:

„Основни методи на амортизация са линеен и нелинеен.

1. Линеен метод на амортизация

Прилага се при дълготрайни материални и нематериални активи, за които сравнително точно може да бъде определен полезният срок на годност.

.....

2. Нелинейни методи на амортизация

При прилагане на нелинейни методи на амортизация размерът на амортизационната квота може да намалява или да нараства през отделните периоди равномерно или неравномерно.

2.1. Дегресивни нелинейни методи

При прилагането на дегресивни методи на амортизация амортизационната квота намалява през време на амортизационния срок. Тези методи са подходящи за прилагане при дълготрайни активи, които подлежат на по-бързо морално и физическо износване.

2.1.1. Константно дегресивен метод (метод на снижаващия се остатък)

Амортизационната норма остава постоянна и се определя както при линейния метод – с определен коефициент на повишение (обикновено от 1,5 до 2,5), като тя се прилага към неамортизираната стойност на активите за всяка година от определения им полезен срок на годност.

.....

2.1.2. Неравномерно дегресивен метод

Амортизационната квота за съответната година се определя от прогресивно намаляваща норма на амортизация, която се прилага към амортизационната стойност на активите.

.....

2.1.3. Метод на сумата на числата

Амортизационната норма за всяка година се получава, като броят на годините, които остават до края на амортизационния срок, се раздели на сумата от числата на годините в амортизационния срок.

.....

Към нелинейните дегресивни методи се отнася и методът на изключителната амортизация, при който за първата година от използването на даден актив се прилага изключително висока норма на амортизация. През следващите години от амортизационния срок нормата се определя по линейния метод или по някои от нелинейните методи на амортизация.

2.2. Прогресивен нелинеен метод

При прилагането на този метод амортизационната квота през първата година е най-ниска и нараства през останалите периоди на използване на активите. Основание за прилагане на прогресивния нелинеен метод може да бъде достигането на експлоатационните възможности на съответния актив. Прилага се обикновено при ново-създадени предприятия, които още не са достигнали производствения си капацитет“.

От началото на 2002 г. у нас няма Национален сметкоплан, т.е. сметкоплан, приет с Постановление на Министерския съвет. Друг е въпросът, че през м. юни 2002 г. бе приет Примерен национален сметкоплан (той бе в сила до края на 2004 г.) от тогава съществувалия Национален съвет по счетоводство (той бе консултативен орган към Министерството на финансите). Този сметкоплан имаше препоръчителен за фирмите характер, а в него се посочваха счетоводните сметки, чрез които се отчита амортизацията, но отсъстваха разяснения за методите за амортизация каквито имаше във вече посочените три национални сметкоплана, които имаха задължителен за фирмите характер.

От началото на 2002 г. методите на амортизацията се третира в НСС 4 Отчитане на амортизациите. Казано по-конкретно, от началото на 2002 г. влезе в сила Постановление 37 на Министерския съвет от 13 февруари 2002 г., с което бяха приети нови националните счетоводни стандарти. Един от тях бе именно НСС 4 Отчитане на амортизациите (тези стандарти бяха в сила до края на 2004 г.). В него се посочваше следното: „амортизация - разходът, признат за отчетния период, получен в резултат на разсрочване на амортизируемата стойност на даден актив през предполагаемия му срок на годност.

С Постановление № 46 на Министерския съвет от 21 март 2005 г. бяха приети Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия (НС-ФОМСР). Постановлението влезе в сила от 1-ви януари 2005 г., като стандартите са в сила и досега (друг е въпросът, че настъпиха редица промени в тях през изминалия период). Един от тези стандарти е Счетоводен стандарт 4 (СС 4) Отчитане на амортизациите. В него се посочва следното – „амортизация - разходът, признат за отчетния период, получен в резултат на разсрочване на амортизируемата стойност на даден актив през предполагаемия му срок на годност“. С други думи, определенията за амортизацията, дадени в НСС 4 Отчитане на амортизациите и в СС 4. Отчитане на амортизациите, са еднакви.

Освен това и в двата стандарта се посочват еднакви определения за метода на амортизация, а именно:

„Метод на амортизация - начинът, по който се определя размерът на амортизацията през отделните отчетни периоди в рамките на срока на годност на амортизируемия актив. Методите на амортизация могат да бъдат линейни и нелинейни“.

Методите на амортизацията, така както са регламентирани със СС 4 Отчитане на амортизациите, който е в сила понастоящем, са линейният метод и седем нелинейни метода (четири намаляващи и три увеличаващи). Това са методи, които трябва да се прилагат от малките и средни предприятия (не коментираме кои са малките и средните предприятия). Освен това стандартът дава възможност на тези предприятия да използват и метода на производствената единица. Любопитно е това, че прилагането на нелинейните методи в САЩ е започнало през 1940 г., в Западна Германия през 1948 г. и във Франция през 1960 г.

Един от НСФОМСП е СС 16 Дълготрайни материални активи. В него се посочва, че „дълготрайните материални активи, които се състоят от разграничими съставни части, отговарящи поотделно на критериите за дълготраен материален актив, могат да бъдат разделени на своите съставни части и всяка част да се третира като самостоятелен актив. Това е необходимо, когато съставните активи имат различни полезни срокове на годност или по различен начин осигуряват икономическа изгода за предприятието, което налага да се използват различни методи и норми на амортизация“. Освен това в стандарта се казва, че „амортизирането на дълготрайните материални активи се осъществява съгласно СС 4 - Отчитане на амортизациите“.

Сред НСФОМСП е и СС 38 Нематериални активи. В него се казва, че „признатият нематериален актив от развойна дейност се амортизира в срок до 5 години от възникването му“.

Един от НСФОМСП е и СС № 22 Отчитане на бизнес комбинациите. В този стандарт се отделя внимание и на такъв актив, какъвто е положителната репутация. В него се казва, че „всяко превишение на първоначалната стойност на придобиването над дела на придобиващото предприятие в справедливата стойност на придобитите нетни активи (разграничимите активи, намалени с разграничимите пасиви) към датата на придобиването, се отчита в придобиващото предприятие като положителна репутация.“ В контекста на студията от значение са въпросите относно амортизацията на този актив. В стандарта се посочва следното:

„6.3. Положителната репутация се амортизира на систематична база по време на полезния ѝ живот. Амортизацията за всеки период се признава за разход на придобиващото предприятие.“

6.4. Възприетият от придобиващото предприятие амортизационен метод за положителната репутация трябва да отразява начина, по който се очаква да се консумират бъдещите икономически изгоди. Когато не може обосновано да се определи начинът, по който се очаква да се консумират бъдещите икономически изгоди, се прилага линейният метод.“

В СС 40 Инвестиционни имоти пък се посочва следното – „предприятие, което прилага модела на цената на придобиване, трябва да оповести и:

- а) обяснение защо справедливата стойност не може да бъде достоверно измерена;
- б) използваните методи на амортизация;
- в) полезния живот или използваните амортизационни норми;

г) балансовата стойност и натрупаните амортизационни отчисления“.

Може да обобщим, че в последните 20 години в редица актове (два закона за счетоводството и няколко постановления) на нашите държавните органи се отделя внимание на проблематиката относно амортизацията.

Амортизацията и методите на амортизация в международните счетоводни стандарти

От 1.01.2003 г. у нас се прилагат и международните счетоводни стандарти. С Постановление № 21 от 4 февруари 2003 г. Министерският съвет утвърди Международните счетоводни стандарти, приети от Борда по международни счетоводни стандарти.

В параграф 6 на Международен счетоводен стандарт (МСС) 16 Имоти, машини, съоръжения и оборудване амортизацията се дефинираше като „систематичното разпределение на амортизируемата сума на актива през полезния му живот“. В параграф 47 на същия стандарт пък се посочваше, че „различни методи на амортизация могат да се използват за системното разпределяне на амортизируемата сума на актива през полезния му живот. Тези методи включват линейния метод, метода на снижавания се остатък и метода на сумата от числата. Линейната амортизация води до отчисляването на една постоянна сума през полезния живот на актива. Методът на снижавания се остатък води до намаляването на отчисленията през полезния живот на актива. Методът на сумата от числата води до отчисление въз основа на очакваното използване или очакваната продукция от актива. Методът, използван за всеки актив, се избира въз основа на очаквания модел на икономическите ползи и се прилага последователно през отделните периоди, освен ако има промяна в очаквания модел на икономическите ползи от този актив.“ В параграф 7 на МСС 38 Нематериални активи бе казано, че амортизацията е „систематичното разпределение на амортизируемата част от нематериалния актив по време на неговия полезен живот“. В параграф 89 на същият стандарт се говореше за методите, които могат да се ползват, а именно, че „за систематичното разпределение на амортизируемата стойност на актива през периода на неговия полезен живот може да се използва разнообразие от амортизационни методи. Тези методи включват линейния метод, метода на намаляващото салдо и метода на произведените единици...“ В параграф 5 на Международен счетоводен стандарт 36 (МСС 36) Обезценка на активи се казваше: „Амортизация е систематичното разпределение на амортизационната сума на даден актив през полезния му живот“.

Сред Международните счетоводни стандарти бе и МСС № 22 Бизнес комбинации. В този стандарт се третираше и амортизацията на такъв актив, какъвто е положителната репутация. В стандарта се посочваше следното:

„41. Всяко превишение на стойността на придобиване над дела на придобивания, изразен в справедливата стойност на придобитите разграничими активи и пасиви към датата на разменната операция, трябва да се определи като /положителна/ репутация и да се признае счетоводно като актив.

.....

Амортизация

44. Репутацията се амортизира на систематична база по време на полезния живот. Амортизационният период трябва да се определи на базата на приблизителна преценка за периода, през който бъдещите икономически изгоди се очаква да се реализират за предприятието. Възприема се презумпцията, че полезният живот на (положителната) репутацията не следва да надхвърля двадесет години от датата на първоначалното ѝ признаване.

45. Използваният амортизационен метод следва да отразява начина, по който се очаква да се консумират бъдещите икономически изгоди. Следва да се приложи линейният метод, освен ако не съществуват основателни доказателства, че друг метод е по-подходящ при конкретните обстоятелства.

46. Амортизацията за всеки период следва да се признае за разход.

.....

52. Ако не никога, то съвсем рядко може да има убедителни доводи за прилагането на друг метод на амортизация освен линейния, особено ако другият метод води до по-малка сума на натрупаната амортизация от линейния метод. Приетият метод се прилага неизменно за всички амортизационни периоди, освен ако не настъпят промени в очакваната основа за реализация на икономическите изгоди от репутацията“.

Може да допълним, че в МСС 4 Отчитане на амортизациите, който бе влязъл в сила от 1 януари 1977 г. и изваден от употреба от 1 юли 1999 година се казваше следното: „амортизацията е разсрочване на амортизируемата стойност на даден актив през предполагаемия му срок на годност. Амортизацията за отчетния период се отнася пряко или косвено към нетната печалба или загуба“.

От началото на 2006 г. влезе в сила Постановление № 207 от 7 август 2006 г. за приемане на Международните стандарти за финансови отчети (МСФО), приети от Комисията на Европейския съюз, в редакцията им към 1 януари 2005 г., изготвени от Съвета по международни счетоводни стандарти, и за приемане на Национален счетоводен стандарт. Срокът на действие на постановлението бе до датата на приемането на нашата страна в Европейския съюз, т.е. до 1 януари 2007 г. С това постановление Министерският съвет прие МСФО, приети от Комисията на Европейския съюз, в редакцията им към 1 януари 2005 г., изготвени от Съвета по международни счетоводни стандарти. Сред тях бе и международен стандарт за финансови отчети 3 (МСФО 3) Бизнескомбинации, който замени МСС 22 Бизнес комбинации. В МСФО 3 Бизнескомбинации не се третираше тематиката относно амортизацията на репутацията. Казано по-конкретно, в този стандарт се посочва, че „репутацията, придобита в бизнес комбинация, не се амортизира“.

Каква е ситуацията относно третирането на амортизацията и методите на амортизация в международните счетоводни стандарти на настоящия етап ?

С Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Европейската комисия от 3 ноември 2008 г. бяха приети Международни счетоводни стандарти в съответствие с Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета. Регламентът влезе в сила на третия ден след публикуването му в Официален вестник на Европейския съюз. Той е публикуван на 29 ноември 2008 г. Регламентът е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави - членки на Европейския съюз, сред които е и България. С този регламент

бяха приети международни счетоводни стандарти, като сред тях са и МСС 16 Имоти, машини и съоръжения, МСС 36 Обезценка на активи и МСС 38 Нематериални активи. В тези три стандарта присъстват приблизително същите текстове относно амортизацията и методите на амортизация, които вече посочихме. Освен това сред приетите стандарти не присъства МСС 22 Бизнес комбинации, но пък е налице МСФО 3 Бизнес комбинации, като в него не се разглежда проблематиката относно амортизацията. Сред Международните счетоводни стандарти е и МСС 40 Инвестиционни имоти. В него се казва, че "в допълнение към оповестяването, изисквано от параграф 75, предприятие, което прилага модела на цена на придобиванията в параграф 56, трябва също да оповести:

- а) използваните методи на амортизация;
- б) полезния живот или използваните амортизационни норми;
- в) brutната балансова сума и натрупаните амортизации (заедно с натрупаните загуби от обезценка на актива) в началото и в края на периода;

Уточняваме, че с промяна в Закона за счетоводството (ДВ, бр. 95 от 2009 г.) от 1 януари 2010 г. изрази „Международните стандарти за финансови отчети“ се заменя с изрази „Международните стандарти за финансово отчитане“.

Казаното относно присъствието на амортизацията и методите на амортизация в нашата нормативна уредба и в международните счетоводни стандарти илюстрираме чрез следната схема (вж. Фигура 1)

Фигура 1. Методи на амортизацията

Може да обобщим следното - понастоящем тематиката относно амортизацията и методите на амортизация присъства както в Закона за счетоводството, така и в пет счетоводни стандарти (те са част от националните стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия) и в четири международни счетоводни стандарти. Уточняваме, че много повече са индустриалните фирми у нас, прилагащи националните стандарти в сравнение с индустриалните фирми, прилагащи международните счетоводни стандарти. И повтаряме, че в миналото в три национални сметкоплана, които имаха задължителен за фирмите характер, се разглеждаха методите на амортизация.

Част втора

ИЗБОР НА МЕТОДИ НА АМОРТИЗАЦИЯ С ОГЛЕД ЦЕЛИТЕ НА ФИРМАТА. ВЛИЯНИЕ НА МЕТОДИТЕ НА АМОРТИЗАЦИЯ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА БАЗА РАЗХОДИ И РЕНТАБИЛНОСТТА НА БАЗА РАЗХОДИ

Характеристика на методите на амортизация и избор на методи с оглед целите на фирмата

В СС 4 Отчитане на амортизациите са посочени четири намаляващи нелинейни метода на амортизация. С конкретни казуси ще илюстрираме работата с отделните методи. Работим със следните данни – амортизируемата стойност на придобития актив е 60 хил. лева, а срокът на годност (амортизационният срок) на актива е пет години. Амортизационната квота е произведение от амортизационната база и амортизационната норма. Начисляването на амортизацията започва на 1-ви януари 2011 г.

Съгласно горепосочения стандарт, намаляващите нелинейни методи на амортизация се прилагат, „когато предприятието е определило, че ползата от активите е предимно в началото на срока им на годност и впоследствие намалява. Това е икономически обосновано, когато активът се използва за продукти и услуги с подсигурен или бързо развиващ се пазар, който се очаква впоследствие да се стесни, независимо от причините - насищане на пазара, очакване на пазара на нов или по-усъвършенстван продукт или услуга и т.н.“. Характерното за тези методи е, че във всеки следващ период в рамките на предполагаемия срок на годност на амортизируемите активи размерът на амортизацията е по-малък от предходния период. Намаляващите нелинейни методи са четири – методът на намаляващата се сума на числата, методът на равномерното намаляване, методът на неравномерното намаляване и методът на намаляващия се остатък.

За метода на намаляващата се сума на числата е характерно, че амортизационната база е константа и е равна на амортизируемата стойност на актива. Амортизационната норма за първата година е най-висока, а след това за следващите години намалява. Налице е намаление и на квотата – за първата година тя е най-висока, а за следващите амортизационни години постепенно намалява. За да се изчисли амортизационната норма, е необходимо да се сумират числата на годините в амортизационния срок (срока на годност), т.е. срока, в рамките на който се предвижда амортизируемата стойност да се разпредели в амортизационни квоти. В примера годините са пет и съответно се сумира $1+2+3+4+5=15$. Това е нужно, за да се изчислят амортизационните норми. Методът на намаляващата се сума на числата илюстрираме в таблица 1.

Таблица 1

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	$5/15 \times 100 = 33,33\%$	19 998 лв.
2012 г.	60 000 лв.	$4/15 \times 100 = 26,67\%$	16 002 лв.
2013 г.	60 000 лв.	$3/15 \times 100 = 20\%$	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	$2/15 \times 100 = 13,33\%$	7998 лв.
2015 г.	60 000 лв.	$1/15 \times 100 = 6,67\%$	4002 лв.

Общо 60 000 лв.

Заб. АГ – амортизационна година; АБ – амортизационна база;

АН – амортизационна норма; АК – амортизационна квота.

Методът на равномерното намаляване се характеризира с амортизационна база, която е константа и е равна на амортизируемата стойност. При този метод фирмата сама решава каква да бъде нормата за първата амортизационна година, а за годините след първата нормата се определя въз основа на стъпката на намалението. Стъпката на намалението се определя по следния начин:

$$K = \frac{2xTxАН1 - 200}{Tx(T - 1)}$$

където:

К е стъпката на намаление;

Т – срокът на годност (в години);

АН1 – амортизационната норма за първата амортизационна година умножена по 100;

В нашия случай, ако фирмата реши за първата година нормата да бъде 25%, тогава стъпката на намалението ще бъде:

$$K = \frac{2 \times 5 \times 25 - 200}{5 \times (5 - 1)} = 2,5;$$

Нужно е да уточним, че нормата за първата година не трябва да е равна на линейната амортизационна норма или да е по-малка от нея. Ако нормата за първата година е равна на линейната норма, тогава стъпката ще е нула и съответно методът става неприложим. Ако нормата за първата година е по-малка от линейната норма, тогава стъпката ще бъде отрицателно число и методът също е неприложим. Данните представяме в таблица 2.

Таблица 2

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	25%	15 000 лв.
2012 г.	60 000 лв.	22,5%	13 500 лв.
2013 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	17,5%	10 500 лв.
2015 г.	60 000 лв.	15%	9000 лв.

Общо 60 000 лв.

Необходимо е сборът от числата на амортизационните норми за първата и последната година да не надхвърля числото 50 (има се предвид, че числата на нормите са положителни числа). В противен случай методът е неприложим (това сочат изчисленията). Виждаме, че разликата между квотите е еднаква (1500 лв.).

При метода на неравномерното намаляване е налице амортизационна база, която е константа и е равна на амортизируемата стойност. Фирмата решава какви да бъдат тези норми (при този метод няма алгоритъм за определяне на амортизационните норми, както например при метода на равномерното намаляване), като нормата за първата година е най-висока, а за последната година е най-ниска. При определяне на амортизационните норми фирмата може да вземе предвид прогнозни данни, свързани с ползването на актива. Необходимо е сборът от числата на амортизационните норми да бъде 100. Казаното по повод метода на неравномерното намаляване представяме в таблица 3.

Таблица 3

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	29%	17 400 лв.
2012 г.	60 000 лв.	25%	15 000 лв.
2013 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	18%	10 800 лв.
2015 г.	60 000 лв.	8%	4800 лв.

Общо 60 000 лв.

Методът на намаляващия се остатък се характеризира с това, че амортизационната база не е константа, а е намаляваща се. Амортизационната база за дадена амортизационна година е разликата между амортизационната база за предходната амортизационна година и амортизационната квота за предходната амортизационна година. Амортизационната норма при този метод е произведение от линейната амортизационна норма и такова число, че да се получи число по-голямо от 50 т.е. нормата трябва да е по-голяма от 50%. Срокът на годност е 5 години и е необходимо на първо място да бъде изчислена амортизационната норма при линейния метод. Тя се изчислява, като числото 100 се раздели на броя на годините - в нашия случай получаваме $100:5 = 20$, или линейната норма е 20%. Казаното може да обобщим в таблица 4.

Таблица 4

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	60%	36 000 лв.
2012 г.	24 000 лв.	60%	14 400 лв.
2013 г.	9600 лв.	60%	5760 лв.
2014 г.	3840 лв.	60%	2304 лв.
2015 г.	1536 лв.		1536 лв.

Общо 60 000 лв.

Амортизационните квоти са суми, които се предвижда да бъдат отчетени като разходи за амортизации през съответните амортизационни години. Тези разходи за амортизации след това се третираат като разходи за основна дейност, разходи за административна дейност и разходи за продажби, след което се третираат като разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите заедно с редица други разходи (и нетните приходи от продажбите на продукцията). През първите години, когато квотите са по-високи (така е при намаляващите методи на амортизация), те въздействат в по-голяма степен върху намаляването на финансовия резултат от продажби и респективно намаляването на финансовия резултат на фирмата (балансова печалба или загуба) в сравнение с въздействието на по-малките квоти, които се получават при следващите години. Съответно нужно е, когато фирмата придобие амортизируеми активи, по отношение на които се прилагат намаляващи методи на амортизация, тогава през първите години на използването на тези активи да се търсят възможности за минимизиране на някои други разходи (разходи за материали, разходи за заплати и др). Става въпрос за това да се обмислят възможностите за подобряване на организацията на труда и организацията на производството, а така също и за оптимизиране на организацията на управлението.

Намаляващите методи са подходящи за активи, чието обновяване е наложително поради бързото им морално изхабяване. Осигуряват в значителна степен възстановяване на амортизуемата стойност на активите в първите години от използването им. Позволяват да се извърши значително „преливане“ на печалбата през първите години на използване на придобитите амортизируеми активи под формата на амортизационни отчисления (ако се изготви аналитичен баланс на фирмата, амортизационният фонд ще се включи в собствения капитал и „преливането“ на печалбата е нещо в смисъл на получаване от страна на собствениците не само на такъв капиталов ресурс като печалбата, но и на допълнителен капиталов ресурс – амортизационния фонд). При тях е налице ускоряване на възстановяването на капиталовите разходи и своевременното формиране на собствени средства за финансиране на нови фирмени инвестиционни решения. Тези методи в значителна степен са свързани с инвестиционната политика на фирмата.

В СС 4 Отчитане на амортизацията се посочва, че увеличаващите методи на амортизация „се прилагат тогава, когато предприятието е определило, че ползата от активите е предимно в края на срока им на годност, а не в началото. Това е икономически обосновано, когато активът се използва за продукти и услуги, за които още не е достатъчно подсигуран или разширен съществуващият пазар - предимно за продукти или услуги, които изискват контролен, пробен или тестваш период за пускането им в масова продажба и т.н.“. За тези методи е характерно, че във всеки следващ период в рамките на предполагаемия срок на годност на амортизируемите активи размерът на амортизацията е по-голям от предходния период. Увеличаващите нелинейни методи на амортизация са три - методът на увеличаващата се сума на числата, методът на равномерното увеличаване и методът на неравномерното увеличаване.

При метода на увеличаващата се сума на числата се сумират числата на годините в амортизационния срок (в случая $1+2+3+4+5=15$), след което амортизационната норма за първата година се определя, като числото 1 се раздели на сумата на годините (и полученото число се умножи по 100), за втората годината амортизационната норма се определя като числото 2 се раздели на сумата на годините (и полученото число се умножи по 100) и т.н. При този метод амортизационната база е константа и е равна на амортизируемата стойност. Методът илюстрираме в таблица 5.

Таблица 5

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	$1/15 \times 100 = 6,67\%$	4002 лв.
2012 г.	60 000 лв.	$2/15 \times 100 = 13,33\%$	7998 лв.
2013 г.	60 000 лв.	$3/15 \times 100 = 20\%$	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	$4/15 \times 100 = 26,67\%$	16 002 лв.
2015 г.	60 000 лв.	$5/15 \times 100 = 33,33\%$	19 998 лв.

Общо 60 000 лв.

Методът на равномерното увеличаване е метод, при който фирмата определя каква да бъде нормата за първата амортизационна година, а нормите за следващите амортизационни години се определят въз основа на стъпката на увеличението. Тя се изчислява по следния начин:

$$K1 = \frac{200 - 2xTxАН1}{Tx(T-1)}$$

Заб. $K1$ – стъпка на увеличението; T – амортизационен срок (в години);

$АН1$ – числото на амортизационната норма за първата амортизационна година.

Ако нормата за първата амортизационна година е 16%, тогава стъпката на увеличението ще бъде:

$$K1 = \frac{200 - 2x5x14}{5x(5-1)} = 3$$

Стъпката на увеличението е 6. Това означава, че за втората година амортизационната норма е $16 + 6 = 22$, т.е. 22%, за третата година е $22 + 6 = 28$, т.е. 28%, и за четвъртата година нормата е $28 + 6 = 34$, т.е. 34%. Амортизационната база при този метод е константа и е равна на амортизируемата стойност. След като сме установили амортизационните норми, можем да изчислим и амортизационните квоти. Методът илюстрираме в таблица 6.

Таблица 6

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	14%	8400 лв.
2012 г.	60 000 лв.	17%	10 200 лв.
2013 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	23%	13 800 лв.
2015 г.	60 000 лв.	26%	15 600 лв.

Общо 60 000 лв.

Амортизационната норма за първата година не трябва да е равна на линейната амортизационна норма, тъй като в този случай $K1 = 0$, т.е. методът е неприложим. Ако нормата за първата година е по-голяма от линейната норма, стъпката ще е отрицателно число и тогава методът също е неприложим. Нормата за последната амортизационна година може да бъде максимум два пъти линейната норма. Амортизационната норма при този метод за първата година трябва да е по-малка от линейната норма. Амортизационната квота за първата амортизационна година е най-малка, а следващите квоти се увеличават с една и съща сума (2400 лева).

Методът на неравномерното увеличаване е метод, при който нормите се определят, без да се ползва определен алгоритъм. Може при определяне на нормите да се отчитат определени прогнозни данни свързани с амортизируемия актив. Нужно е сборът от числата на нормите да бъде 100. Амортизационната база е константа и е равна на амортизируемата стойност. Методът илюстрираме в таблица 7.

Таблица 7

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	10%	6000 лв.
2012 г.	60 000 лв.	15%	9000 лв.
2013 г.	60 000 лв.	19%	11 400 лв.
2014 г.	60 000 лв.	27%	16 200 лв.
2015 г.	60 000 лв.	29%	17 400 лв.

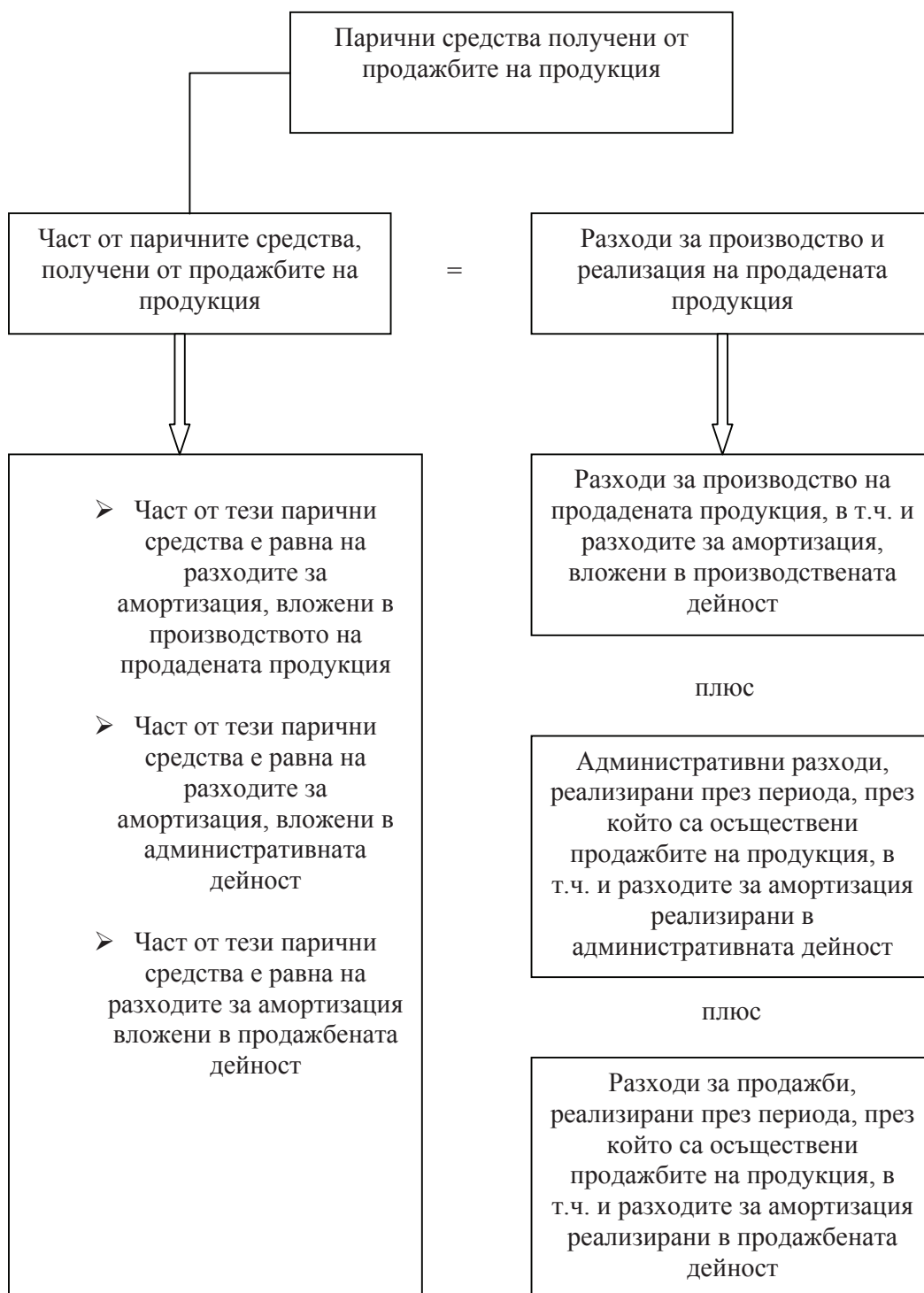
Общо 60 000 лв.

Увеличаващите методи са подходящи за активи, които в началото на тяхното използване не могат да бъдат напълно натоварени, т.е. ползата от активите е предимно в края на срока им на годност. Осигуряват нисък дял на амортизациите в себестойността до достигане на пълната проектна мощност. Създават предпоставки за сравнително постоянна маса на печалбата и за нарастването ѝ с едни и същи темпове. При тях е налице забавяне на възстановяването на капиталовите разходи и на формирането

на достатъчна по размер финансова маса за реинвестиции. Тези методи в значителна степен са свързани с пазарната политика на фирмата, доколкото се прилагат по отношение на амортизируеми активи, вземащи участие в създаването на постепенно нарастващи количества продукция, като това нарастване се дължи на разширяването на пазарното търсене.

Независимо от това какви методи на амортизация се прилагат, във фирмата постъпват парични средства от продажби на продукция, които са форма на проявление на приходите от продажби на продукцията (налице е равенство между посочените приходи и посочените парични средства). Като правило приходите от продажбите на продукция са не по-малки от реализираните разходи за производство и реализация на продукцията, в т.ч. разходите за нейното производство, административните разходи и разходите за продажби. Сред разходите за производство са и разходите за амортизация, вложени в производството на продадената продукция, сред административните разходи са и разходите за амортизация, реализирани в административната дейност, а сред разходите за продажби са и разходите за амортизация, реализирани в продажбената дейност на фирмата. Приходите от продажбите на продукция, както вече бе посочено, са най-малкото равни на разходите за производството и реализацията на продукцията и следователно паричните средства, получени от продажбите на продукция, са най-малко равни на тези разходи. Една част от тези средства пък е равна на разходите за амортизация, т.е. това са средства, получени по линия на амортизацията, доколкото единичната цена на продуктите и респ. приходите от продажби на продукция (а оттук и паричните постъпления от продажбите) са съобразени с разходите за производство и реализация, сред които са и разходите за амортизация. Всъщност получаването на парични средства от продажби на продукция от страна на фирмата, част от които са равни на разходите за амортизация, вложени в нейното производство и реализация, е процес на реализиране на ликвидността на амортизируемите дълготрайни активи на фирмата (ликвидността на активите е тяхната способност да се трансформират в пари, но в разработката не се спираме на този въпрос). Може още да се каже, че частта от получените парични средства от продажбите на продукция, която е равна на разходите за производство и реализация на продукцията, включва парични средства, които са равни на разходите за амортизация, вложени в производството на тази продукция, парична средства, които са равни на разходите за амортизация осъществени в административната дейност на фирмата, и парични средства, които са равни на разходите за амортизация, реализирани в продажбената дейност на фирмата. Разбира се, в частта от получените от продажбите на продукция парични средства, която е равна на разходите за производство и реализация на продукцията, са включени са и парични средства, равни на разходите за материали, парични средства, равни на разходите за заплати и др.

Казаното относно получаването на парични средства по линия на амортизацията може да обобщим по-следния начин (вж. фигура 2).

Фигура 2. Парични средства по линия на амортизацията

При техническото обновление е възможно по отношение на едни групи новопридобити активи да се ползват намаляващи методи, а по отношение на други групи активи да се ползват увеличаващи методи на амортизация съгласно изискванията на СС 4 Отчитане на амортизациите. Става въпрос за това, че от едни групи активи се очаква да носят по-големи изгоди в първите години, а след това да намаляват (по отношение на тези активи трябва да се прилагат намаляващи методи), а от други групи активи се очаква да носят по-малки изгоди в първите години, а после да се увеличават (по отношение на тези активи трябва да се прилагат увеличаващи методи).

От гледна точка на това, че разходите за амортизации участвуват (с други разходи) във формирането на финансовия резултат от продажби и респ. във формирането на финансовия резултат на фирмата (балансова печалба или балансова загуба), както и от гледна точка на нуждата от парични средства за по-бързото обновяване на тези активи (преди изтичането на срока им на годност) поради моралното им изхабяване, е нужно да се обмислят възможностите за прилагането на такива методи, че разходите в първите години след придобиването на активите да бъдат по-малки или по-големи. Възможно е фирмата да реши в първите години разходите за амортизация да са по-малки, за да има възможност за по-голяма печалба и съответно по-големи дивиденди за собствениците, тъй като техните очаквания за по-бързото получаване на по-високи дивиденди след изразходването значителни средства за техническо обновление са големи. Възможен е и друг подход – в първите години след придобиване на новите активи разходите за амортизация да са големи с цел по-бързото натрупване на парични средства и обновяване на тези активи преди изтичането на срока им на годност. Известно е, че в наши дни техниката непрекъснато се усъвършенствува и тази техника, която е купена сега при определена цена, след година или две се оказва с по-малки възможности (морално остаряла) от новопоявилата се техника, която има приблизително същата цена.

В СС 4 Отчитане на амортизациите се посочва, че „предприятието може да прилага различни методи на амортизация за различните групи от сходни по предназначение активи. За една и съща група сходни активи не се допуска прилагането на различни методи на амортизация“. Да приемем, че фирмата е решила да осъществи техническо обновление и старата техника е изведена извън нея. Приемеме, че фирмата е придобила нови, модерни амортизируеми активи, които са групирани по предназначение в две групи, и че общата амортизируема стойност на активите от всяка група възлиза на 60 000 лв. (както и това, че започва начисляване на амортизация на активите от 1-ви януари 2011 г., което продължава до края на 2015 г.). Да приемем, че за едната група активи трябва да се използва някой от увеличаващите методи (установено е, че в през първите години от използването им тези активи ще носят по-малки изгоди, а през следващите години изгодите ще нарастват) и съответно, че амортизационните квоти за цялата група при различните увеличаващи методи са такива, каквито са показани в таблиците с номерация 5, 6 и 7. Приемаме, че за другата група активи трябва да се приложи някой от намаляващите методи (установено е, че в през първите години от използването им тези активи ще носят по-големи изгоди, а през следващите години изгодите ще намаляват) и съответно, че амортизационните квоти за цялата група от амортизируеми активи при различ-

ните намаляващи методи са такива, каквито са показани в таблиците с номерация 1, 2, 3 и 4.

Ако фирмата е преценила, че е нужно в първите години след придобиването на амортизируемите активи разходите за амортизация да бъдат относително по-малки с оглед постигането на по-голяма балансова печалба, тогава тя трябва се ориентира към такова съчетаване на методите на амортизация, при което сборът от квотите в първите години да е минимален. От таблиците, с които илюстрирахме методите, се вижда следното – от увеличаващите методи през първите две години най-малки квоти са налице при метода на увеличаващата се сума на числата – квотите за първите две години са съответно 4002 лв. и 7998 лв. От намаляващите методи най-малките квоти са при метода на равномерното намаляване – съответно 15 000 лв. и 13 500 лв. Сборът от квотите при двата метода за първата година възлиза съответно на 4002 лв. + 15 000 лв. = 19 002 лв. и за втората година на 7998 лв. + 13 500 лв. = 21 498 лв. Тези два метода дават възможност за най-малки разходи за амортизация, свързани с новите амортизируеми активи през първите две години от придобиването им. И те би трябвало да бъдат приложени от гледна точка на стремежа за по-малки разходи за амортизация и съответно по-голяма балансова печалба.

Възможно е обаче фирмата да прецени, че е нужно да се подходи по-друг начин – в първите години след придобиване на новите активи разходите за амортизация да са по-големи с цел по-бързото натрупване на парични средства и евентуално заместване на тези активи (преди изтичането на срока им на годност) поради моралното им изхабяване с нови активи. В този случай през първите години сборът от квотите трябва да е максимален. От таблиците се вижда, че от увеличаващите методи на амортизация най-големи квоти за първите две години са налице при метода на равномерното увеличаване – съответно 8400 лв. и 10 200 лв. От намаляващите методи с най-голяма квота за първата година е методът на намаляващия се остатък – 36 000 лв. За втората година квотата при този метод е 14 400 лв., но тя е по-малка от квотата за втората година при метода на неравномерното намаляване (15 000 лв.) и при метода на намаляващата се сума на числата (16 002 лв.). Но сборът от амортизационните квоти за първите две години при метода на намаляващия се остатък е 36 000 лв. + 14 400 лв. = 50 400 лв. При другите два метода този сбор е съответно 17 400 лв. + 15 000 лв. = 32 400 лв. (методът на неравномерното намаляване) и 19 998 лв. + 16 002 лв. = 36 000 лв. (методът на намаляващата се сума на числата). Следователно с оглед на целта, която си е поставила фирмата (по-бързото натрупване на парични средства с цел своевременно техническо обновяване), тя следва да се спре на метода на намаляващия остатък (и метода на равномерното увеличаване).

Казаното може да обобщим в следната фигура 3.

Може да направим следното обобщение – намаляващите методи въздействат в посока на намаляване на финансовия резултат на фирмата през първите години от използването на амортизируемите активи (поради по-големите разходи за амортизация, които се начисляват през тези години) в сравнение с посоката на въздействие през последните години (от използването на тези активи), а увеличаващите методи въздействат в посока на увеличаване на финансовия резултат на фирмата през първите години от използването на амортизируемите активи (поради по-малките разходи

за амортизация, които се начисляват през тези години) в сравнение с посоката на въздействие през последните години (от използването на тези активи). Намаляващите методи въздействат в посока на увеличаване на финансовия резултат на фирмата през последните години от използването на амортизируемите активи (поради по-малките разходи за амортизация, които се начисляват през тези години) в сравнение с посоката на въздействие през първите години (от използването на тези активи), а увеличаващите методи въздействат в посока на намаляване на финансовия резултат на фирмата през последните години от използването на амортизируемите активи (поради по-големите разходи за амортизация, които се начисляват през тези години) в сравнение с посоката на въздействие през първите години (от използването на тези активи).

Фигура 3. Влияние на някои от методите на амортизация

Методът на производствената единица и линейният метод. Влияние на тези методи върху печалбата на фирмата

В СС 4 Отчитане на амортизациите са посочени седем нелинейни метода на амортизация – четири намаляващи и три увеличаващи. Освен това е посочено, че е възможно да се ползва и линейният метод на амортизация. Възниква обаче следният въпрос – допуска ли този национален стандарт използването на метода на производствената единица? Преди да дадем отговор на този въпрос, ще посочим как се работи с този метод, като уточняваме, че този метод е посочен в Международен счетоводен стандарт 38 Нематериални активи като един от методите на амортизация.

В СС 4 Отчитане на амортизациите този метод изрично не е посочен, но е казано, че срокът на годност на амортизируемия актив е: „а) периодът, през който се предполага, че амортизируемият актив ще бъде използван от предприятието, или б) количеството продукция и/или услуги, които предприятието очаква да получи от използването на амортизируемия актив“.

В МСС 16 Имоти, машини и съоръжения и МСС 36 Обезценка на активи не се използва терминът „срок на годност“, а терминът „полезен живот“. В параграф 6 от МСС 16 Имоти, машини и съоръжения се казва следното – „полезен живот е:

(а) периодът, през който един актив се очаква да бъде наличен за използване от предприятието; или

(б) броят на произведените или подобни единици, които се очаква предприятието да получи от актива.“

В параграф 6 от МСС 36 Обезценка на активи се казва - „полезен живот е едно от двете:

(а) периодът от време, през който се очаква активът да бъде ползван в предприятието; или

(б) количество единици продукция, които се очаква да бъдат получени от предприятието в процеса на ползване на актива“.

Срокът на годност (полезният живот), както се вижда, може да бъде определен период от време, но и определено количество продукция и/или услуги. Линейният метод и седемте нелинейни метода са методи, при които срокът на годност представлява периодът, през който се предполага, че ще се използва активът и след като бъде определен този период, се пристъпва към работа със съответния метод – изчисляват се амортизационните норми и амортизационните квоти в рамките на отделните амортизационни години. При метода на производствената единица срокът на годност представлява количеството продукция и/или количеството услуги, които предприятието очаква да получи от използването на амортизируемия актив. След установяването на това количество се пристъпва към работа с метода – определят се количествата, които ще бъдат получени от използването на актива през отделните амортизационни години, нормите (те са еднакви за отделните амортизационни години, или иначе казано, нормата е константа) и квотите. Има и друго основание за това да се твърди, че е допустимо предприятията да използват метода на произведените единици. Става въпрос за това, че в СС 4 Отчитане на амортизациите се посочват редица начини за изчисляване на амортизационната норма, като един от тях е “съотношението между

амортизируемата стойност и производителността на активите, изразена чрез стойността на определено количество продукция, услуги или други производствени единици, които предприятието очаква да получи от използването на актива“.

Ще илюстрираме метода на производствената единица с един пример. Дадена фирма придобива амортизируем актив в края на 2010 г., за който се предвижда да участва в създаването на 1510 бройки от определен вид продукция, след което активът ще бъде бракуван. Амортизируемата стойност на актива е 60 000 лв. Фирмата решава в продължение на следващите четири години да бъдат произведени тези 1510 бройки, като се предвижда разпределението на производството да е следното – 200 бройки през 2011 г., 280 бройки през 2012 г., 340 бройки през 2013 г. и 320 бройки през 2014 г. и 370 бр. през 2015 г.

Начисляването на амортизацията на този актив започва от 1-ви януари 2011 г. Предвижда се стойността на всеки един от произведените продукти да е 100 лв. (общата стойност ще е 1510 бр. x 100 = 151 000 лв.). Тогава на базата на посочения текст от СС 4 Отчитане на амортизацията фирмата може да изчисли амортизационната норма като коефициент, а именно :

$$60\,000/151\,000 = 0,397351$$

Методът илюстрираме в таблица 8.

Таблица 8

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	20 000 лв.	0,397351	7947 лв.
2012 г.	28 000 лв.	0,397351	11 126 лв.
2013 г.	34 000 лв.	0,397351	13 510 лв.
2014 г.	32 000 лв.	0,397351	12 715 лв.
2015 г.	37 000 лв.	0,397351	14 702 лв.

Общо 60 000 лв.

Заб. Стойността на продуктите за 2011 г. възлиза на 200 бр. x 100 = 20 000 лв;

Стойността на продуктите за 2012 г. възлиза на 280 бр. x 100 = 28 000 лв;

Стойността на продуктите за 2013 г. възлиза на 340 бр. x 100 = 34 000 лв;

Стойността на продуктите за 2014 г. възлиза на 320 бр. x 100 = 32 000 лв;

Стойността на продуктите за 2015 г. възлиза на 370 бр. x 100 = 37 000 лв;

Възниква въпросът за каква стойност става дума? Става дума за себестойността на продуктите или услугите, които се очаква да се създадат благодарение на амортизируемия актив, тъй като всъщност амортизируемата стойност на актива участва в себестойността и казано по-конкретно тя се включва на части в себестойността на съответните продукти или услуги. Включва се на части в себестойността, понеже благодарение на актива се създават тези продукти или услуги и съответно е налице логика в съотношението между амортизируемата стойност (в случая 40 000 лв.) и себестойността (в случая 123 000 лв.) на продуктите, които се предвижда да бъдат

създадени с участието на актива. Величината 0,3252033 показва, че 0,3252033 лева разходи за амортизация (свързани с актива) се очаква да се включат в един лев себестойност на произведената продукция.

Амортизационните квоти могат се изчислят и по-следния начин:

$$AK = \frac{Q_{г.х}AC}{Q_{max}}$$

където:

AK е амортизационната квота за съответната амортизационна година;

AC – амортизируемата стойност;

Q_{год.} – годишната производителност на актива;

Q_{max} – максималната производителност на актива.

За 2011 г. квотата е $(200 \times 60\,000)/1510 = 7947$ лв. За 2012 г. квотата е $(280 \times 60\,000)/1510 = 11\,126$ лв. За 2013 г. квотата е $(340 \times 60\,000)/1510 = 13\,510$ лв. За 2014 г. квотата е $(320 \times 60\,000)/1510 = 12\,715$ лв. За 2015 г. квотата е $(370 \times 60\,000)/1510 = 14\,702$ лв. Сборът от квотите е 60 000 лв. Следва да уточним, че този начин на изчисляване на квотите е коректен само ако единичната себестойност на всичките изделия, създавани с участието на актива, е една и съща. Този начин на изчисляване обаче представлява само едно интелектуално упражнение, тъй като СС Отчитане на амортизациите изисква амортизационният план на актива да съдържа минимален брой реквизити, в т.ч. и амортизационната норма, а при посочения начин квотата за отделната амортизационна година се изчислява директно (без участието на амортизационна норма).

В разгледания пример единичната себестойност е една и съща за всички произведени продукти. Но на практика е нормално през един срок от пет години себестойността на произвежданите продукти под влиянието на различни фактори да се изменя. По-нататък ще разгледаме пример, когато е налице различна себестойност – единичната себестойност на произвежданите продукти през 2011 г. се предвижда да бъде 50 лв., на произвежданите продукти през 2012 г. – 80 лв., на произвежданите продукти през 2013 г. да бъде 100 лв., на произвежданите продукти през 2014 г. да бъде 130 лв. и на произвежданите продукти през 2015 г. да бъде 140 лв. Предвижда се да бъдат произведени за петгодишния период общо 1510 бройки продукти – 200 бр. през 2011 г., 280 бр. през 2012 г., 340 бр. през 2013 г., 320 бр. през 2014 г. и 370 бр. през 2015 г.

Себестойността на тези 1510 продукта се изчислява по-следния начин:

Себестойността на продуктите за 2011 г. е $200 \text{ бр.} \times 50 \text{ лв.} = 10\,000 \text{ лв.};$

Себестойността на продуктите за 2012 г. е $280 \text{ бр.} \times 80 \text{ лв.} = 22\,400 \text{ лв.};$

Себестойността на продуктите за 2013 г. е $340 \text{ бр.} \times 100 \text{ лв.} = 34\,000 \text{ лв.};$

Себестойността на продуктите за 2014 г. е $320 \text{ бр.} \times 130 \text{ лв.} = 41\,600 \text{ лв.};$

Себестойността на продуктите за 2015 г. е $370 \text{ бр.} \times 140 \text{ лв.} = 51\,800 \text{ лв.};$

Общата себестойност на продуктите възлиза на:

$10\,000 \text{ лв.} + 22\,400 \text{ лв.} + 34\,000 \text{ лв.} + 41\,600 \text{ лв.} + 51\,800 \text{ лв.} = 159\,800 \text{ лв.}$

Амортизационната норма ще бъде $60\,000/159\,800 = 0,375469$. Данните представяме в таблица 9.

Таблица 9

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	10 000 лв.	0,375469	3755 лв.
2012 г.	22 400 лв.	0,375469	8410 лв.
2013 г.	34 000 лв.	0,375469	12 766 лв.
2014 г.	41 600 лв.	0,375469	15 620 лв.
2015 г.	51 800 лв.	0,375469	19 449 лв.

Общо 60 000 лв.

Методът на производствената единица, погледнато практически, може да бъде увеличаващ или намаляващ, но е възможно да не бъде нито увеличаващ, нито намаляващ. Ако при прилагането на този метод по отношение на даден амортизируем актив квотите са намаляващи, т.е. всяка следваща квота е по-малка от предходната, тогава методът е намаляващ. Но ако квотите са увеличаващи, т.е. всяка следваща квота е по-голяма от предходната, тогава методът се оказва увеличаващ. Възможно е обаче, например за втората амортизационна година квотата да е по-голяма от квотата за предходната амортизационна година, а квотата за третата амортизационна година да е по-малката от квотата за втората амортизационна година. В този случай методът не може да бъде квалифициран като увеличаващ или намаляващ. Когато този метод се прилага по отношение на определен актив (или активи) и се проявява като намаляващ метод, тогава през първите години от използването на активи (или активите) той въздейства в посока на намаляване на финансовия резултат на фирмата (тъй като разходите за амортизация са по-големи през тези години) в сравнение с последните години от използване на актива (или активите), когато методът въздейства в посока на увеличаване на финансовия резултат (тъй като разходите за амортизация са по-малки). Когато този метод се прилага по отношение на определен актив (или активи) и се проявява като увеличаващ метод, тогава през първите години от използването на актива (или активите) той въздейства в посока на увеличаване на финансовия резултат на фирмата (тъй като разходите за амортизация са по-малки през тези години) в сравнение с последните години от използване на актива (или активите), когато методът въздейства в посока на намаляване на финансовия резултат на фирмата (тъй като разходите за амортизация са по-големи през тези години).

При линейния метод на амортизация амортизационната база е константа и е равна на амортизируемата стойност. Базата е сумата, въз основа на която се определя квотата. Амортизационните квоти при този метод са еднакви за отделните амортизационни години. Амортизационните норми също са еднакви и се установяват като числото 100 се раздели на срока на годност. При амортизационен срок от 5 години амортизационните норми за отделните амортизационни години възлизат на 20% ($100/5 = 20$). Линейният метод представяме в таблица 10.

Таблица 10

АГ	АБ	АН	АК
2011 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2012 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2013 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2014 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.
2015 г.	60 000 лв.	20%	12 000 лв.

Общо 60 000 лв.

В СС 4 Отчитане на амортизацията е казано, че „този метод се прилага тогава, когато предприятието не може да определи ползата от употребата на активите в рамките на срока на годност“. Този метод е подходящ за активи, които не търпят силното въздействие на научно-техническите постижения, т.е. моралното им остаряване е по-равномерно. Освен това, той е лесен за практическо използване. С този метод работеха предприятията у нас до 1991 г., когато с влизането в сила на Закона за счетоводството се даде възможност да се ползват и нелинейните методи. И сега този метод масово се използва от българските индустриални фирми (и от фирми извън индустрията).

Методът е неподходящ за активи, търпящи силното въздействие на научно-техническите постижения, тъй като поради бързото морално остаряване на тези активи е подходящо те да не бъдат използвани до края на срока на годност, а да бъдат подменени от нови, по-качествени активи, преди той да изтече. И съответно при ползването на този метод, в първите години от придобиването на амортизируемите активи ще бъдат акумулирани парични средства, които са по-малко от паричните средства, които биха се акумулирали, ако се ползват намаляващите методи на амортизация.

Линейният метод не оказва влияние върху финансовия резултат на фирмата по начина, по който такова влияние оказват намаляващите и увеличаващите методи на амортизация, тъй като при него квотите са еднакви. Той оказва влияние върху финансовия резултат, доколкото неговото прилагане е свързано с начисляване на разходи за амортизация, а тези разходи (както и останалите разходи за текущия период) въздействат намаляващо на този резултат. Всъщност поначало всеки метод на амортизация има такова въздействие върху финансовия резултат на фирмата, тъй като всеки метод е свързан с начисляването на разходи за амортизация.

Трансформиране на амортизационни квоти по амортизационни години в амортизационни квоти по календарни години

Разгледахме методите на амортизацията, като допуснахме съвпадение на календарните с амортизационните години. Направихме това с оглед по-лесното разясняването на проблематиката. Но често в практиката начисляването на амортизацията на даден

амортизируем актив започва не на 1-ви януари, а по-нататък през календарната година. Тоест налице е разминаване между календарните и амортизационните години. Това обаче не променя същността на вече казаното и илюстрираното относно методите на амортизацията. Сега ще представим как се процедира при такова разминаване и всъщност ще навлезем детайлно в проблематиката относно методите на амортизацията.

В СС 4 Отчитане на амортизациите се посочва следното – „амортизационна квота - частта от амортизируемата стойност, която се разпределя между отделните отчетни периоди“. Отчетният период съгласно Закона за счетоводството е календарната година (1 януари - 31 декември). Може да добавим, че амортизационната квота по смисъла на СС 4 Отчитане на амортизациите е част от амортизируемата стойност, която се предвижда да се отчете като разход за амортизации през две последователни календарни години (само когато начисляването на амортизацията започва на 1 януари, не е налице такова разпределяне, т.е. тогава се предвижда амортизационната квота да се отчете като разходи за амортизация през съответната календарна година). Определянето на амортизационните квоти се осъществява, като се спазва следния алгоритъм:

- 1) избира се метод на амортизация и се определя срокът на годност на амортизируемия актив;
- 2) установяват се началото и краят на всяка амортизационна година;
- 3) изчисляват се квотите по амортизационни години, респективно амортизационните квоти;
- 4) установяват се квотите по месеци и отделните квоти в рамките на амортизационните години се разпределят по календарни години;
- 5) установяват се месечните и годишните амортизационни квоти.

Ще посочим пример, който дава разяснение по въпроса, като имаме предвид, че активът е придобит през м. юли 2011 г. и през същия месец е започнала неговата експлоатация. Съгласно СС 4 Отчитане на амортизациите (в стандарта се казва, че "начисляването на амортизацията започва от месеца, следващ месеца, в който амортизируемият актив е придобит или въведен в употреба") от 1 август 2011 г. започва начисляването на амортизации. Предполагаемият срок на годност, определен от предприятието, е четири години. Начисляването на амортизации по отношение на този актив се очаква да бъде прекратено от 1 август 2015 година. Всяка амортизационна година започва от 1 август на настоящата календарна година и завършва на 31 юли от следващата календарна година. Първата амортизационна година започва на 1 август 2011 г. и завършва на 31 юли 2012 г. Втората амортизационна година започва на 1 август 2012 г. и завършва на 31 юли 2013 г. Третата амортизационна година започва на 1 август 2013 г. и завършва на 31 юли 2014 г. Четвъртата амортизационна година започва на 1 август 2014 г. и завършва на 31 юли 2015 г.

При използването на определен метод на амортизация се установяват следните квоти за четирите амортизационни години, респ. амортизационни квоти (таблица 11).

Таблица 11

Амортизационни години	Квоти по амортизационни години	Амортизационни квоти
Първа година	16 000 лв.	16 000 лв.
Втора година	12 000 лв.	12 000 лв.
Трета година	8000 лв.	8000 лв.
Четвърта година	4000 лв.	4000 лв.

Общо 40 000 лв.

Общо 40 000 лв.

ЗАБЕЛЕЖКА: Вижда се, че квотите по амортизационни години и амортизационните квоти са равни, но от съдържателна гледна точка са налице нюанси. Квотите по амортизационни години са квоти в рамките на отделните амортизационни години, а амортизационните квоти са квоти в рамките на периоди от 1 август текущата година до 31 юли (включително) следваща година.

За първата амортизационна година квотата е 16 000 лева. Тези 16 000 лева следва да се разделят на числото 12 и по този начин тази квота се „разчленява“ на месечни квоти. Съответно получаваме: $16\,000/12 = 1333,33$ лв. месечна квота. Начисляването на амортизациите започва, както посочихме, от 1 август 2011 г. За петте месеца до края на година сумата на амортизацията следва да възлезе на $5 \times 1333,33$ лв. = 6667 лева. За първите седем месеца на 2012 година (от 1 януари до 31 юли) размерът на амортизацията възлиза на $7 \times 1333,33 = 9333$ лева.

За втората амортизационна година квотата е 12 000 лева. Тези 12 000 лева следва да се разделят на числото 12 и по този начин тази квота се „разчленява“ на месечни квоти. Съответно получаваме: $12\,000/12 = 1000$ лв. месечна квота. За петте месеца до края на 2012 г. (от 1 август до 31 декември) сумата на амортизацията следва да възлезе на 5×1000 лв. = 5000 лева. За първите седем месеца на 2013 година (от 1 януари до 31 юли) размерът на амортизацията възлиза на $7 \times 1000 = 7000$ лева.

За третата амортизационна година квотата е 8000 лева. Тези 8000 лева следва да се разделят на числото 12 и по този начин тази квота се „разчленява“ на месечни квоти. Съответно получаваме: $8000/12 = 666,67$ лв. месечна квота. За петте месеца до края на 2013 г. (от 1 август до 31 декември) сумата на амортизацията следва да възлезе на $5 \times 666,67$ лв. = 3333 лева. За първите седем месеца на 2014 г. (от 1 януари до 31 юли) размерът на амортизацията възлиза на $7 \times 666,67 = 4667$ лева.

За четвъртата амортизационна година квотата е 4000 лева. Тези 4000 лева следва да се разделят на числото 12 и по този начин тази квота се „разчленява“ на месечни квоти. Съответно получаваме: $4000/12 = 333,33$ лв. месечна квота. За петте месеца до края на 2014 г. (от 1 август до 31 декември) сумата на амортизацията следва да възлезе на $5 \times 333,33$ лв. = 1667 лева. За първите седем месеца на 2015 г. (от 1 януари до 31 юли) размерът на амортизацията възлиза на $7 \times 333,33 = 2333$ лева. Данните може да резюмираме в таблица 12.

Таблица 12

Амортиза-ционни години	Квоти по амортизационни години	Разпределяне на квотите
Първа	16 000 лв.	2011 г. = 6667 лв. 2012 г. = 9333 лв.
Втора	12 000 лв.	2012 г. = 5000 лв. 2013 г. = 7000 лв.
Трета	8000 лв.	2013 г. = 3333 лв. 2014 г. = 4667 лв.
Четвърта	4000 лв.	2014 г. = 1667 лв. 2015 г. = 2333 лв.

Общо 40 000 лв.

Общо 40 000 лв.

Накрая се определят годишните амортизационни квоти, т.е. квотите в рамките на отделните календарни години (вж. таблица 13).

Таблица 13

Календарни години	Годишни амортизационни квоти
2011 г.	6667 лв.
2012 г.	$9333 + 5000 = 14\,333$ лв.
2013 г.	$7000 + 3333 = 10\,333$ лв.
2014 г.	$4667 + 1667 = 6334$ лв.
2015 г.	2333 лв.

Общо 40 000 лв.

Съгласно СС 4 Отчитане на амортизациите се изготвя амортизационен план за всеки амортизируем актив (за предстоящия отчетен период) или за групи еднородни по вид и еднакви по стойност амортизируеми активи. В него се отразява годишната амортизационна квота, т.е. квотата за предстоящата календарна година, а в обобщения амортизационен план (той също се изготвя съгласно СС 4 Отчитане на амортизациите) за амортизируемите активи (за предстоящия отчетен период) се отразява годишната амортизационна квота – общо и по месеци за всеки отделен амортизируем актив.

Влияние на методите на амортизация върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи

Ефективността на база разходи може да се дефинира като икономическия ефект, т.е. полезният резултат, за постигането на който се влагат единица разходи. Ефективността на база разходи може да бъде измерена чрез определени показатели, а именно:

$$\text{Коефициент на ефективност на база себестойност} = \frac{\text{Нетни приходи от продажби на продукция}}{\text{Себестойност на продадената продукция}} \quad (1)$$

$$\text{Коефициент на ефективност на база пълни разходи} = \frac{\text{Нетни приходи от продажби на продукция}}{\text{Пълни разходи}} \quad (2)$$

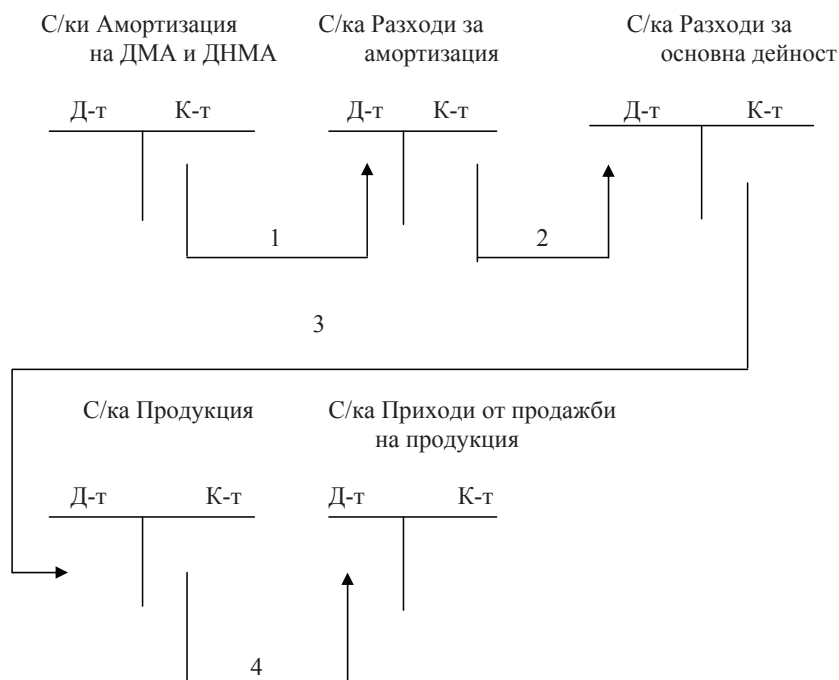
Рентабилността на база разходи може да се дефинира като финансовия резултат, за постигането на който се влагат единица разходи. Рентабилността на база разходи може да бъде измерена чрез определени показатели, а именно:

$$\text{Коефициент на рентабилност на база себестойност} = \frac{\text{Финансов резултат от продажби на продукция}}{\text{Себестойност на продадената продукция}} \quad (3)$$

$$\text{Коефициент на рентабилност на база пълни разходи} = \frac{\text{Финансов резултат от продажби на продукция}}{\text{Пълни разходи}} \quad (4)$$

Ще направим някои уточнения. Първо – не разглеждаме в детайли проблематиката относно ефективността и рентабилността, тъй като това не е тема на студията. Второ – в знаменателите на формулите на показатели (1) и (3) може да присъства себестойността и/или друга парична оценка на продадената продукция, по която е оценена преди продажбата от фирмата съгласно СС 2 Отчитане на стоково-материалните запаси. Трето – пълните разходи са съвкупност от паричната оценка на продадената продукция (себестойността на продадената през съответния период продукция и/или друга парична оценка, за която споменахме), административните разходи и разходите за продажби за същия период. По своето икономическо съдържание пълните разходи (разходите, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията) обхващат разходите по икономически елементи, свързани с продадената продукция, а именно – разходи за материали, разходи за амортизация, разходи за заплати и др.

По-нататък продължаваме с фигура 4, която показва как счетоводно (от позиция на счетоводните сметки) се осъществява трансформацията на амортизируемите стойности на амортизируемите дълготрайни материални активи (ДМА) и дълготрайните нематериални активи (ДНМА), които се употребяват в (основната) производствената дейност на индустриалната фирма в разходи.

Фигура 4. Трансформацията на амортизируемите стойности на ДМА и ДНМА в основната дейност на фирмата

А ето и поясненията към схемата:

- 1 - амортизируемите стойности на ДМА и ДНМА, които се употребяват в основната (производствената) дейност на индустриалната фирма, се третират, от една страна, като амортизационни начисления, а от друга, като разходи за амортизация;
- 2 - трансформация на разходите за амортизация в разходи за основна (производствена) дейност на индустриалната фирма;
- 3 - трансформация на разходите за амортизация от разходи за основна дейност в разходи, формиращи себестойността на произведената продукция;
- 4 - трансформация на разходите за амортизация от разходи, участващи във формирането на себестойността на продукцията, в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията.

Дебитирането на сметка „Разходи за амортизация“ срещу кредитирането на сметка „Амортизация на ДМА“ и сметка „Амортизация на ДНМА“ показва, че амортизируемите стойности на амортизируемите активи в сферата на основната (производствената) дейност се третират като амортизационните начисления и като разходи за амортизация. Трансформацията на разходите за амортизация в разходи за основна (производствена) дейност на индустриалната фирма се осъществява, като се дебитира сметка „Разходи за основна дейност“ срещу кредитиране на сметка „Разходи за амортизация“. Трансформацията на разходите за амортизация от разходи за основна дейност в разходи, формиращи себестойността на произведената продукция, се осъ-

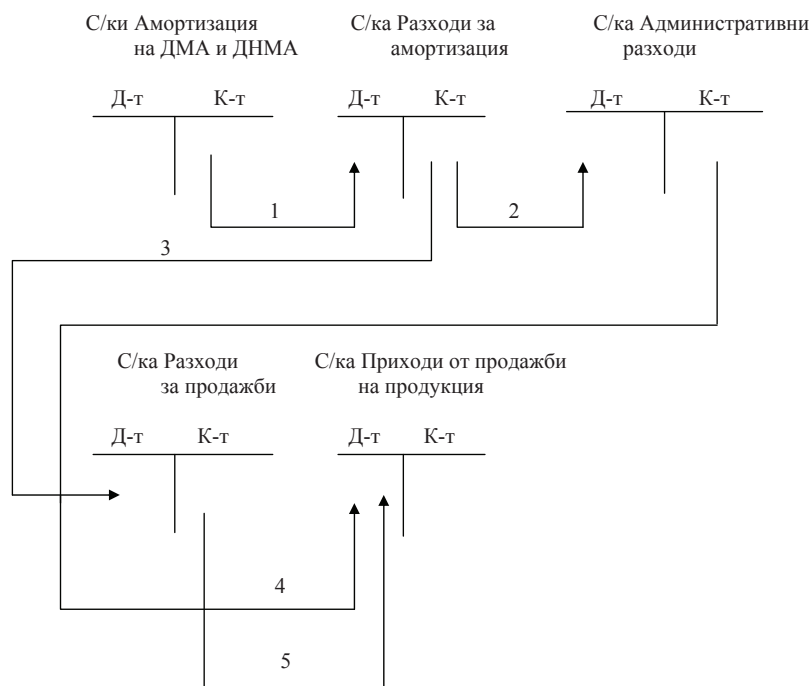
оществява, като се дебитира сметка „Продукция“ срещу кредитиране на сметка „Разходи за основна дейност“. Трансформацията на разходите за амортизация от разходи, участващи във формирането на себестойността на продукцията, в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията, се осъществява, като се дебитира сметка „Приходи от продажби на продукция“ срещу кредитиране на сметка „Продукция“.

Вижда се, че амортизируемите стойности на амортизируемите ДМА и ДНМА, които участват по някакъв начин в създаването на продукцията, се третират като разходи за амортизация, които се трансформират в разходи за основна дейност, а след това и в разходи, участващи във формирането на себестойността на продукцията, и в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията, т.е. пълните разходи.

При равни други условия нарастването на разходите за амортизация води до нарастване на себестойността на продадената продукция и на пълните разходи, а това нарастване въздейства в посока на намаляване на величините на посочените четири показателя.

При равни други условия намаляването на разходите за амортизация води до намаляване на себестойността на продадената продукция и на пълните разходи, а това намаляване въздейства в посока на увеличаване на величините на посочените четири показателя.

В следващата фигура 5 е представена трансформацията на амортизируемите стойности на амортизируемите активи, които се употребяват в административната и продажбената дейност на индустриалната фирма в разходи.

Фигура 5. Трансформацията на амортизируемите стойности на ДМА и ДНМА в административната и продажбената дейност на фирмата

Поясненията към схемата са следните:

- 1- амортизируемите стойности на ДМА и ДНМА, които се употребяват в административната и продажбената дейност на индустриалната фирма, се третират, от една страна, като амортизационни начисления, а от друга, като разходи за амортизация;
- 2 - трансформация на разходите за амортизация в разходи за административна дейност;
- 3 - трансформация на разходите за амортизация в разходи за продажби на продукцията;
- 4 - трансформация на разходите за амортизация от административни разходи в разходи участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията;
- 5 - трансформация на разходите за амортизация от разходи за продажби на продукцията в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията.

Дебитирането на сметка „Разходи за амортизация“ срещу кредитирането на сметка „Амортизация на ДМА“ и сметка „Амортизация на ДНМА“ показва, че амортизируемите стойности на амортизируемите активи, които се употребяват в административната и продажбената дейност, се третират като амортизационните начисления и като разходи за амортизация.

Трансформацията на разходите за амортизация в разходи за административна дейност и в разходи за продажби на продукцията се осъществява, като се дебитира сметка „Административни разходи“ срещу кредитиране на сметка „Разходи за амортизация“ и като се дебитира сметка „Разходи за продажби“ срещу кредитиране на сметка „Разходи за амортизация“. Трансформацията на разходите за амортизация от административни разходи в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите, се осъществява, като се дебитира сметка „Приходи от продажби на продукцията“ срещу кредитиране на сметка „Административни разходи“. Трансформацията на разходите за амортизация от разходи за продажби на продукцията в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията, се осъществява, като се дебитира сметка „Приходи от продажби на продукцията“ срещу кредитиране на сметка „Разходи за продажби“.

Амортизируемите стойности на ДМА и ДНМА, които се употребяват в административната и продажбената дейност, както се вижда от фигура 5, се третират като разходи за амортизация. Тези разходи се трансформират съответно в административни разходи и в разходи за продажби на продукцията, а след това и в разходи, участващи във формирането на финансовия резултат от продажбите на продукцията (пълните разходи). Разходите за амортизация, свързани с амортизируемите ДМА и ДНМА, които се употребяват в административната и продажбената дейност, не участват във формирането на себестойността на продукцията.

При равни други условия нарастването на разходите за амортизация, свързани с амортизируемите ДМА и ДНМА, които се употребяват в административната и продажбената дейност на индустриалната фирма, води до нарастване на пълните разхо-

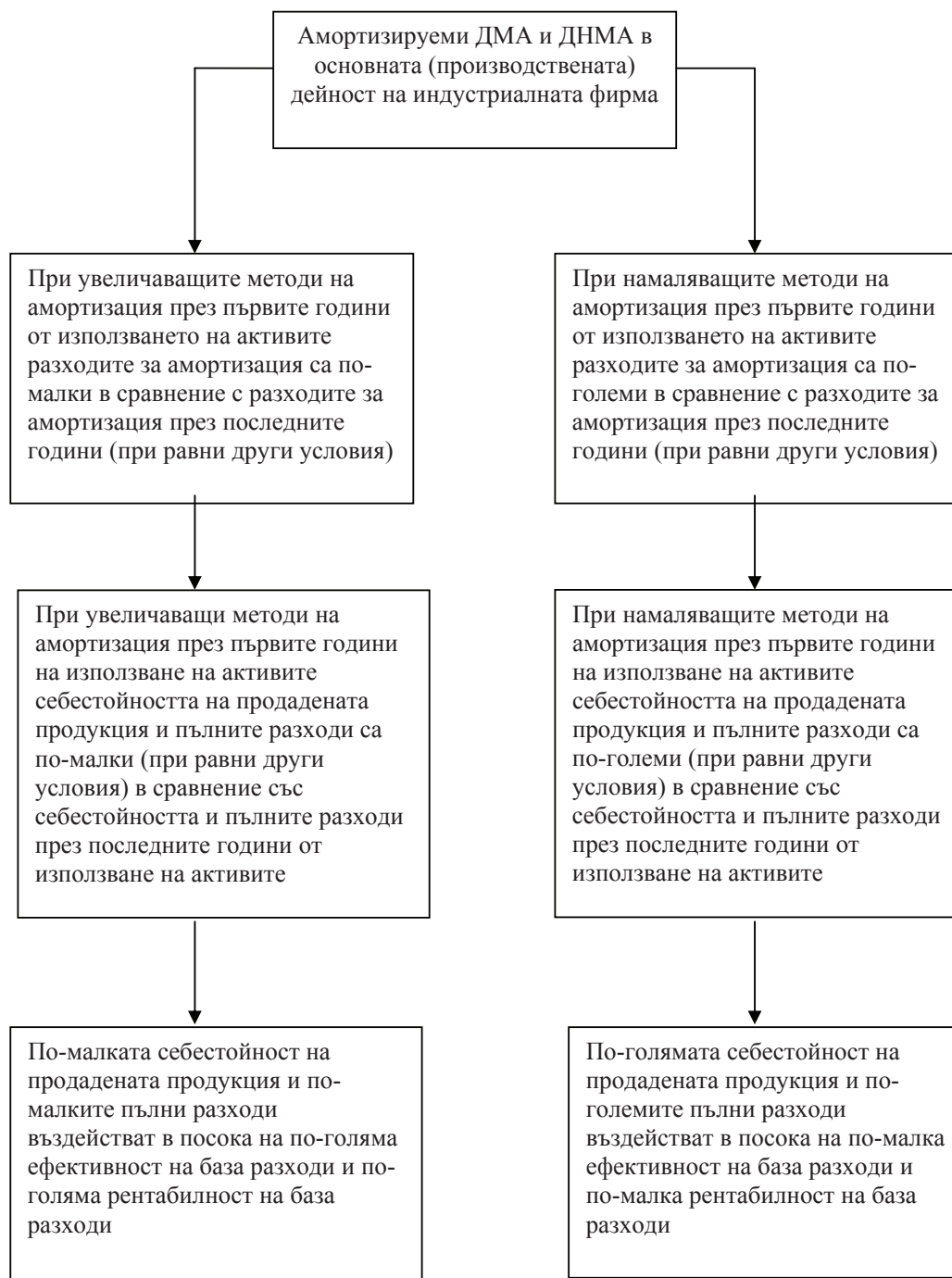
дите, а това нарастване въздейства в посока на намаляване на величините на показатели (2) и (4).

При равни други условия намаляването на разходите за амортизация, свързани с амортизируемите ДМА и ДНМА, които се употребяват в административната и продажбената дейност на индустриалната фирма, води до намаляване на пълните разходи, а това намаляване въздейства в посока на увеличаване на величините на показатели (2) и (4).

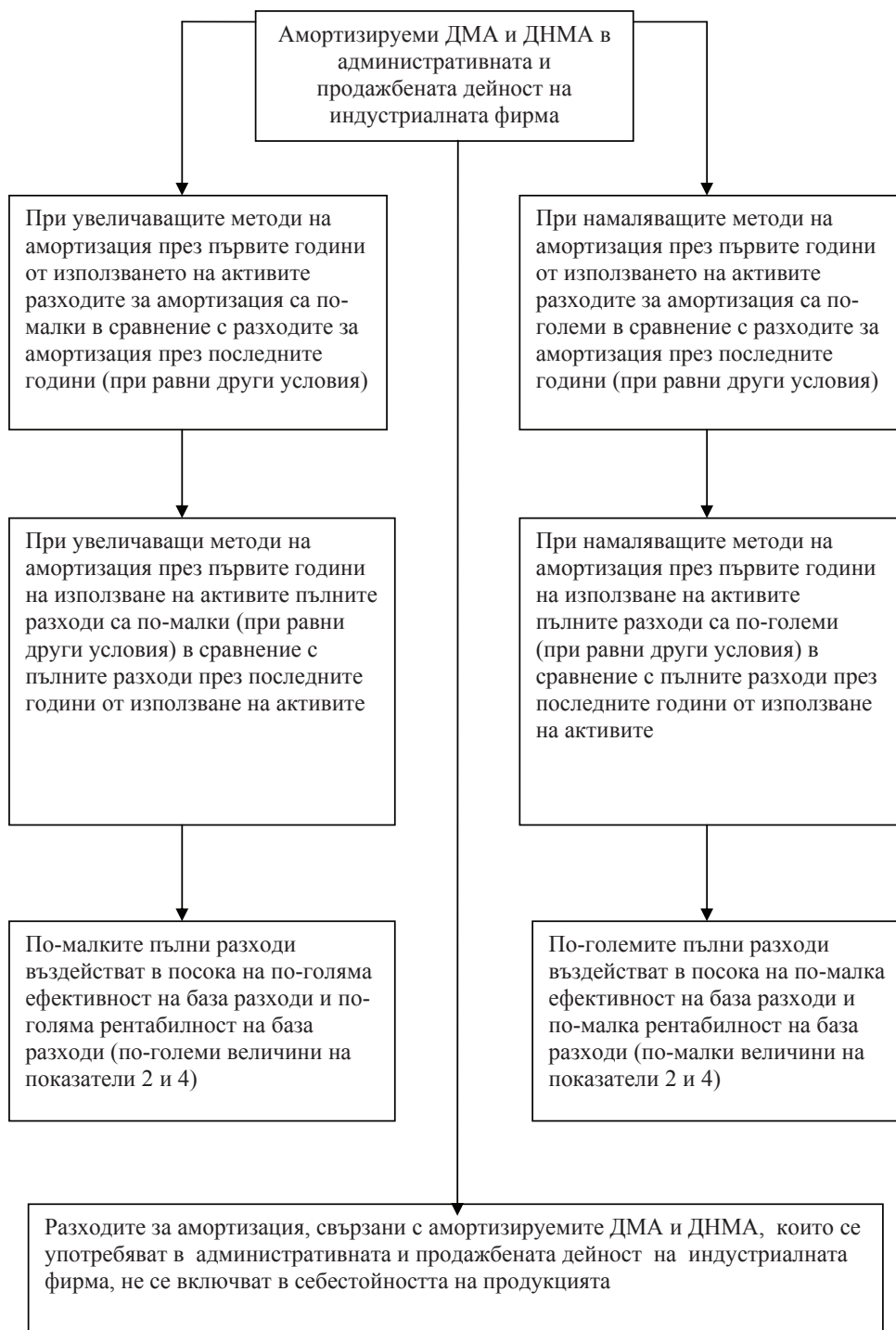
При увеличаващите методи на амортизация през първите години от използването на амортизируемите активи разходите за амортизация са по-малки, а през последните години са по-големи в сравнение с първите години от използването им (при равни други условия). Съответно по-малките разходи за амортизация през първите години водят до това, да са налице (при равни други условия) по-малки пълни разходи (в сравнение с пълните разходи през последните години). Това пък въздейства в посока на по-голям коефициент на ефективност на база пълни разходи и по-голям коефициент на рентабилност на база пълни разходи за първите години. А по-специално прилагането на увеличаващите методи на амортизация по отношение на новопридобитите амортизируемите активи, които се употребяват в основната (производствената) дейност води до това, да е налице по-малка себестойност на произведената и продадена продукция (при равни други условия) през първите години от използване на активите (в сравнение със себестойността на произведената и продадена продукция през последните години). Това пък оказва влияние в посока на по-голям коефициент на ефективност на база себестойност и по-голям коефициент на рентабилност на база себестойност през първите години, през които се ползват амортизируемите активи.

При намаляващите методи на амортизация през първите години от използването на амортизируемите активи разходите за амортизация са по-големи, а през последните години са по-малки в сравнение с първите години от използването им (при равни други условия). Съответно по-големите разходи за амортизация през първите години водят до това да са налице (при равни други условия) по-големи пълни разходи през тези години (в сравнение с пълните разходи през последните години). Това пък оказва влияние в посока на по-малък коефициент на ефективност на база пълни разходи и по-малък коефициент на рентабилност на база пълни разходи за първите години. А по-специално прилагането на намаляващите методи на амортизация по отношение на новопридобитите амортизируемите активи, които се употребяват в основната (производствената) дейност, води до това да е налице по-голяма себестойност на произведената и продадена продукция през първите години от използването им (при равни други условия) в сравнение със себестойността на произведената и продадена продукция през последните години. Това пък оказва влияние в посока на по-малък коефициент на ефективност на база себестойност и по-малък коефициент на рентабилност на база себестойност през първите години, през които се използват амортизируемите активи.

Казаното може да обобщим и илюстрираме чрез следните две фигури (6 и 7):

Фигура 6. Амортизируемите ДМА и ДНМА в основната дейност на фирмата и методите на амортизация

Фигура 7. Амортизируемите ДМА и ДНМА в административната и продажбената дейност на фирмата и методите на амортизация

Оптимизиране на ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи може да се осъществи, като се предприемат редица мерки, които най-общо казано, представляват съдържанието на рационализиране на организацията на производството, организацията на труда и организацията на управлението на индустриалната фирма.

Ще добавим, че ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи може да бъде измерена и като се ползват следните показатели, а именно:

$$\text{Коефициент на ефективност на база разходи за амортизация} = \frac{\text{Нетни приходи от продажби на продукцията}}{\text{Разходи за амортизация в себестойността на продадената продукция}} \quad (5)$$

$$\text{Коефициент на рентабилност на база разходи за амортизация} = \frac{\text{Финансов резултат от продажби на продукцията}}{\text{Разходи за амортизация в себестойността на продадената продукция}} \quad (6)$$

При тези два показателя се съпоставят такива икономически ефекти като нетните приходи от продажби на продукцията и финансовия резултат от продажбите на продукцията с разходите за амортизация, включени в себестойността на продадената продукция. Тези разходи (заедно с останалите разходи, формиращи себестойността) са допринесли за реализирането на посочените икономически ефекти. Колкото са по-големи величините на двата показателя, толкова е по-изгодно за фирмата, тъй като това означава, че един лев разходи за амортизация е вложен в реализирането на по-големи ефекти (положителни резултати), каквито са нетните приходи от продажби на продукцията и финансовия резултат от продажбите на продукцията.

При използване на увеличаващите методи на амортизация разходите за амортизация, вложени в произведената и продадена продукция през първите години от използването на амортизируемите активи, са по-малки (при равни други условия) в сравнение с последните години от използването им. Съответно това въздейства в посока на по-голям коефициент на ефективност на база разходи за амортизация и по-голям коефициент на рентабилност на база разходи за амортизация през първите години.

При използване на намаляващи методи на амортизация разходите за амортизация, вложени в произведената и продадена продукция през първите години от използването на амортизируемите активи, са по-големи (при равни други условия) в сравнение с последните години от използването им. Съответно това въздейства в посока на по-малък коефициент на ефективност на база разходи за амортизация и по-малък коефициент на рентабилност на база разходи за амортизация през първите години.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящия труд посочихме възможности за работа с методите на амортизация, които могат да се използват в зависимост от това, към какво се стреми индустриалната фирма – дали бързо да бъде задоволен интересът на собствениците от по-голям финансов резултат, или пък тя ще стреми към високи амортизационни начисления при първоначалното използване на придобитите активи с цел натрупване на средства и съответно възможност за реакция при моралното остаряване на тези активи. Освен това бе показано влиянието на тези методи върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи. Бе отделено внимание и на трансформирането на амортизационните квоти по амортизационни години в амортизационни квоти по календарни години.

Считаме, че целта на изследването е постигната. Казано по-конкретно, представихме възможностите (като ги илюстрирахме с примери) за избор на методи на амортизация в зависимост от това дали индустриалната фирма желае през първите години от използването на придобитите амортизируеми активи да реализира по-големи финансови резултати, или желае да натрупа повече парични средства по линия на амортизацията, за да може бързо да реагира на евентуално морално остаряване на тези активи.

При постигането на тази цел бяха реализирани и посочените в увода на студията задачи. Бе дадено подробно разяснение на нормативната база, въз основа на която се прилагат на методите на амортизацията в индустриалните фирми (тези методи се прилагат и във фирми, които не са индустриални). Представени бяха примери, чрез които се илюстрира въздействието на избраните методи на амортизация върху финансовите резултати през срока на годност (амортизационния срок). Като използвахме примерите, обосновахме избора на определени методи на амортизацията с оглед желанието на фирмата – по-високи финансови резултати през първите години на използване на новопридобитите амортизируеми активи или натрупване на повече парични средства по линия на амортизацията през тези години. Освен това бе разяснен и илюстриран механизмът на разпределяне на амортизационните квоти по календарни години. И накрая бе отделено внимание на влиянието на методите на амортизация върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи.

Изводът, който може да се направи, е, че финансовият мениджмънт на индустриалните фирми трябва да отделя значително внимание на избора на методите на амортизация, които ще се прилагат по отношение на новопридобитите амортизируеми активи. При решаването на това, кои методи на амортизация трябва да бъдат използвани, когато се придобият такива активи, трябва да се вземат предвид както желанието на фирмата (по-големи финансови резултати през първите години от използване на новопридобитите амортизируеми активи или натрупване на повече парични средства по линия на амортизацията), така и конкретните разчети относно амортизационните квоти в рамките на амортизационните години.

При написването на студията взехме предвид нормативната уредба, касаеща методите на амортизация, която е налице към края на м. юни 2010 г. С други думи, студията е съобразена с националните стандарти за финансови отчети за малки и средни

предприятия и международните счетоводни стандарти, които имат отношение към методите на амортизация във версията им към края на м. юни 2010 г., а също и със Закона за счетоводството (в частта му, засягаща методите на амортизация, която е актуална към същата дата).

Считаме, че разработката е полезна както за преподаватели и студенти, така и за експертите в областта на финансовия анализ, които работят в индустриалните фирми. Тя има познавателно и практическо значение, което я прави според нас особено полезна.

ПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ:

1. Бонев, Ж., Амортизиране на дълготрайните активи, С., Информаинтелект, 1996.
2. Дурин, Ст., Д. Дурина., Счетоводство на предприятието, С., ФорКом, 2007.
3. Закон за счетоводството.
4. СС 4 Отчитане на амортизацията.
5. СС 22 Бизнескомбинации.
6. МСС 16 Имоти, машини и съоръжения.
7. МСС 36 Обезценка на активи.
8. МСС 38 Нематериални активи.
9. Needles., В., Н. Anderson, J. Caldwell., Principles of accounting, Houghton mifflin company, 1993.
10. Larson, K., P. William, Funadamental Accounting Principles, Irwin Homewood, Illinois, 1988.
11. Aman, M., S. Cowen, S., Mandel, Accounting today, Principles and applications, West publishing company, 1986.

Забележка: При написването на студията са ползвани и информационни продукти на СИЕЛА НОРМА АД.

МЕТОДИТЕ НА АМОРТИЗАЦИЯ В БЪЛГАРСКИТЕ ИНДУСТРИАЛНИ ФИРМИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И РЕШЕНИЯ

Резюме

В студията са разгледани редица въпроси относно методите на амортизация. Тези методи оказват значително влияние върху редица аспекти на стопанската дейност на индустриалните фирми. Проблематиката е структурирана в две части. Първата част е посветена на амортизацията и методите на амортизация в българската нормативна уредба и в международните счетоводни стандарти. Във втората част се отделя внимание на избора на методи на амортизация с оглед целите на фирмата и влиянието на тези методи върху ефективността на база разходи и рентабилността на база разходи. Освен това в разработката са включени редица таблици и схеми.

Студията ще представлява интерес за преподаватели, студенти и експерти, работещи в практиката.

AMORTIZATION AND DEPRECIATION METHODS IN BULGARIAN INDUSTRIAL ENTERPRISES – POSSIBILITIES AND SOLUTIONS

Abstract:

This study deals with a number of issues referring to amortization and depreciation methods. Such methods significantly impact various aspects of economical activity in industrial firms. They are structured in two parts. The first part deals with amortization and depreciation and amortization and depreciation methods as interpreted by the legislation of Bulgaria and by the International Accounting Standards. The second part refers to the selection of amortization and depreciation methods for the specific purposes of the enterprise and the influence of these methods on the effectiveness on basis expenses and the profitability on basis expenses. Besides, the research includes various tables and charts.

This study is valuable for lecturers, students and experts working in the practice.